

УДК: 339.137.2:239.564:669.1(477)

ОЦІНКА ГАЛУЗЕВОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ЕКСПОРТУ ЧОРНИХ МЕТАЛІВ НА СВІТОВОМУ РИНКУ

Довгань Д. А., аспірант Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана, м. Київ

Довгань Д. А. Оцінка галузевої конкурентоспроможності українського експорту чорних металів на світовому ринку.

У статті наведені результати оцінки конкурентоспроможності вітчизняного експорту чорних металів в розрізі запропонованих автором трьох рівнів: національному, галузевому і корпоративному за такими критеріями: стійкість, ефективність, якість/інноваційність, сумлінність конкуренції і перспективність. Автором систематизовані результати проведеної експертної оцінки галузевої конкурентоспроможності гірничо – металургійного комплексу України. При цьому розмежування показників конкурентоспроможності експорту в розрізі трьох кластерів гірничо – металургійного комплексу було проведено автором вперше, що дозволило деталізувати проблеми кожної складової всіх трьох кластерів і систематизувати їх для вітчизняного гірничо – металургійного комплексу відповідно. Оцінка галузевої конкурентоспроможності проводилася експертним методом на підставі опитування керівників підприємства гірничо -металургійного комплексу України. Незважаючи на незначне зростання експорту металургійної сировини в загальному обсязі експорту чорних металів з України в ЄС, в цілому обсяги експорту скоротилися, що дозволяє зробити висновок про скорочення присутності українських металургійних підприємств на одному з найпрестижніших світових ринках. Україна за 2014 -2015 роки не змогла повноцінно замінити російський ринок, що зумовлено низькою конкурентоспроможністю українського експорту, раніше відправляється в країни СНД. Фактично, український товар не знаходить свого споживача в більш розвиненою і конкурентному середовищі. В якості заміни російському ринку Україна активно виходить на азійські ринки – Індія, Тайвань, В'єтнам, Індонезія

Dovgan D. Assessment of industry competitiveness for Ukrainian export on the world ferrous metals market.

The article provides the assessment results of the competitiveness of domestic steel export in the context of three levels: national, industrial and corporate on the following criteria: sustainability, efficiency, quality/innovation, fair competition and prospects. The author has conducted the analysis of factors that influence the national, industrial and corporate export competitiveness of Ukrainian mining and metallurgical complex. Thus, the author makes for the first time the distinction of export competitiveness indicators. in the context of the three clusters, which allowed to detail the problems of each component and systematize them for the national mining and metallurgical complex. Assessment of mentioned above indicators of industrial export competitiveness is based on the expert method of management survey of Ukrainian mining and metallurgical complex. The regardless minor increase in export of metallurgical raw materials in a total volume of export of ferrous materials from Ukraine to EU, in general, the volume of export has declined, which may allow concluding about the shortage of Ukrainian mining companies in one of the most prestigious markets in the world. In 2014-2015 Ukraine was not succeed in full substitution of the Russian market share because of low competitiveness of Ukrainian production which were exported in CIS previously. Actually, customers in a more selective market do not prefer Ukrainian production. Ukraine enters the Asian markets- India, Taiwan, Vietnam and

Indonesia in order to replace the Russian market. Ukraine needs to strengthen current trends in enhancing of product range and entering new markets in order to enhance export capacities.

Довгань Д.А. Оценка отраслевой конкурентоспособности украинского экспорта черных металлов на мировом рынке.

В статье приведены результаты оценки конкурентоспособности отечественного экспорта черных металлов в разрезе предложенных автором трех уровней: национальном, отраслевом и корпоративном по следующим критериям: устойчивость, эффективность, качество/ инновационность, добросовестность конкуренции и перспективность. Автором систематизированы результаты проведенной экспертной оценки отраслевой конкурентоспособности горно-металлургического комплекса Украины. При этом разграничение показателей конкурентоспособности экспорта в разрезе трех кластеров горно-металлургического комплекса было проведено автором впервые, что позволило детализировать проблемы каждой составляющей всех трех кластеров и систематизировать их для отечественного горно-металлургического комплекса соответственно. Оценка отраслевой конкурентоспособности проводилась экспертным методом на основании опроса руководителей предприятия горно-металлургического комплекса Украины. Несмотря на незначительный рост экспорта металлургического сырья в общем объеме экспорта черных металлов из Украины в ЕС, в целом объемы экспорта сократились, что позволяет сделать вывод о сокращении присутствия украинских металлургических предприятий на одном из престижнейших мировых рынках. Украина за 2014 -2015 годы не смогла полноценно заменить российский рынок, что обусловлено низкой конкурентоспособностью украинского экспорта, ранее отправлявшегося в страны СНГ. Фактически, украинский товар не находит своего потребителя в более развитой и конкурентной среде. В качестве замены российскому рынку Украина активно выходит на азиатские рынки – Индия, Тайвань, Вьетнам, Индонезия. Украина нуждается в закреплении тенденций к расширению номенклатуры, а также в доступе к новым рынкам, что будет способствовать расширению экспорта.

Постановка проблеми. Основними чинниками формування конкурентоспроможного експорту є отримані переваги в окремих характеристиках експортованої продукції, які проявляються як результат ефективно налагодженого процесу розробки, реалізації та експлуатації продукції.

Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку України зумовлюють спрямованість зусиль вітчизняної економічної думки на пошук шляхів забезпечення конкурентоспроможності підприємств, галузей, регіонів та економіки країни у цілому. Конкурентоспроможність є узагальнюючою характеристикою як підприємства, так і відповідних промислових комплексів України, для забезпечення якої використовуються різні підходи. В умовах глобалізації міжнародного економічного простору оцінка конкурентоспроможності експорту набуває особливої актуальності та значущості, оскільки є запорукою отримання вітчизняними виробниками довгострокових конкурентних переваг на світових галузевих ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вчені, що зробили займались дослідженням теоретико-методологічних засад конкурентоспроможності - Р. Вентуччі, А. Дайан, Ф. Котлер, Б. Скотт, Й. Шумпетер, І. Грозний, Ю. Іванова, Ю. Колесник, О. Попова, Р. Фатхутдінов, Л. Шеховцева, О. Шигапова, А. Юданов. Разом з тим, питання оцінки конкурентоспроможності експорту такого товару як чорні метали залишаються недостатньо вивченими і потребують подальших досліджень. Особливої уваги вимагає оцінка конкурентоспроможності експорту продукції чорної металургії в розрізі трьох кластерів. Актуальність зазначених проблем зумовили вибір теми статті, визначили її мету та завдання.

Мета статті. На основі викладеного можна сформулювати мету дослідження, яка полягає в розробці заходів щодо вдосконалення оцінки конкурентоспроможності експорту продукції чорної металургії в розрізі трьох кластерів.

Результати дослідження. Проведений аналіз сутності поняття «конкурентоспроможність», урахування позиції міжнародних експортерів, дослідження обсягів експортування чорних металів різними країнами дозволив доповнити існуючий перелік критеріїв конкурентоспроможного експорту ще одним – перспективністю, оскільки цей критерій дозволяє оцінити дієвість національної моделі розвитку експорту, наявність та можливість максимальної реалізації експортного потенціалу, ефективність використання наявного експортного потенціалу. Вищеозначену систему критеріїв та показників конкурентоспроможності експорту доцільно розглядати в розрізі трьох рівнів : національного, галузевого, корпоративного.

Рівень відповідності кожного критерію на національному, корпоративному та галузевому рівнях можна оцінити за допомогою відповідних показників. В умовах глобальної інтеграції конкурентоспроможність експорту формується по – різному. Виділяють три рівні конкурентоспроможності, а саме : національний, корпоративний та галузевий [1, с. 33-34]. Національна конкурентоспроможність експорту – підтримка розвитку бізнесу з боку держави; законодавча база, правове регулювання, гнучка фіскальна система і система фінансування, сучасні методи управління, інноваційний розвиток, доступність сировинних ринків та інформаційних баз, міжнародні цілі держави.

Галузева конкурентоспроможність експорту передбачає створення оптимального співвідношення концентрації та спеціалізації у відповідній галузі, впровадження сучасних технічних інновацій в галузі, налагодження довгострокової взаємовигідної співпраці з контрагентами та наявність високої конкуренції в галузі.

Корпоративна конкурентоспроможність експорту забезпечується висококваліфікованим персоналом та сучасним технічним забезпеченням, ефективним налагодженням виробничих та управлінських процесів, наявністю обґрунтованої та дієвої стратегії розвитку, швидкою адаптацією до змін зовнішнього середовища.

При виході на міжнародний ринок необхідно враховувати вплив зазначених чинників, які змінюються під впливом глобалізації.

Конкурентоспроможність – це рівень компетентності організації в мінливих умовах ринку, яка передбачає задоволення потреб покупців та прогнозування їх розвитку, визначення мотивів поведінки і оцінка діяльності конкурентів, володіння ситуацією на міжнародному ринку, тенденціями його розвитку, моніторинг ринкового середовища, можливість виробництва продукції, яка б зацікавила покупця більше ніж продукція конкурентів. Галузева конкурентоспроможність експорту обумовлена відповідними технічними, економічними і організаційними умовами виробництва і збуту продукції високої якості, що задовольняє вимоги конкретних груп споживачів. На думку Мельник Н.Н., конкурентоспроможність галузі досягається внаслідок конкурентних переваг її підприємств та ефективної організації їхніх систем взаємодії [2, с. 323 -325].

Оптимальний рівень галузевої концентрації та спеціалізації, високий рівень інновацій, наявність налагодженої взаємодії між підприємствами – це чинники, що обумовлюють галузеву конкурентоспроможність. Оскільки розвинута галузева інфраструктура забезпечує оптимальний рівень концентрації та спеціалізації в галузі. Наявність дослідно-конструкторських розробок та прогресивної виробниче-технологічної бази підприємств галузі забезпечують високий рівень інновацій.

Конкурентоспроможність експорту є багатоаспектним поняттям, оскільки не має загально визнаного визначення і розглядається вченими як концентроване вираження економічних, науково-технічних, виробничих, управлінських, маркетингових та інших можливостей, реалізованих у товарах і послугах, що успішно протистоять конкуруючим з ними імпортним товарам та послугам на внутрішньому і зовнішньому ринках [3].

Конкурентоспроможна економіка – це економіка, яка має перевагами щодо державного і суспільного устрою країни, регулювання всіх сторін громадського життя суспільства, здатність держави забезпечити стійкий, динамічний розвиток національного експорту і пов'язаний з цим добробут громадян.

Світовим банком були визначені як чинники національної конкурентоспроможності - інституціональний режим, людські ресурси, ефективна інноваційна система, сучасна інформаційна інфраструктура [4]. Постійні інвестиції у визначені сфери експорту дозволяють впроваджувати і застосовувати знання у виробничих процесах та формувати передумови для відповідного рівня конкурентоспроможності експорту в умовах глобалізації. На нашу думку, конкурентоспроможний експорт – це експорт, який забезпечить передумови для формування конкурентоспроможності на трьох відповідних рівнях та дозволить розширити межі охоплення світового ринку шляхом відповідних перетворень у державі.

Нині немає єдиного підходу до аналізу конкурентоспроможності гірничо – металургійного комплексу (галузі). Оскільки конкурують на світовому ринку і задовольняють попит на внутрішньому ринку не галузі, а підприємства, що входять до неї, то при оцінці рівня галузевої конкурентоспроможності слід виходити із конкурентоспроможності підприємств.

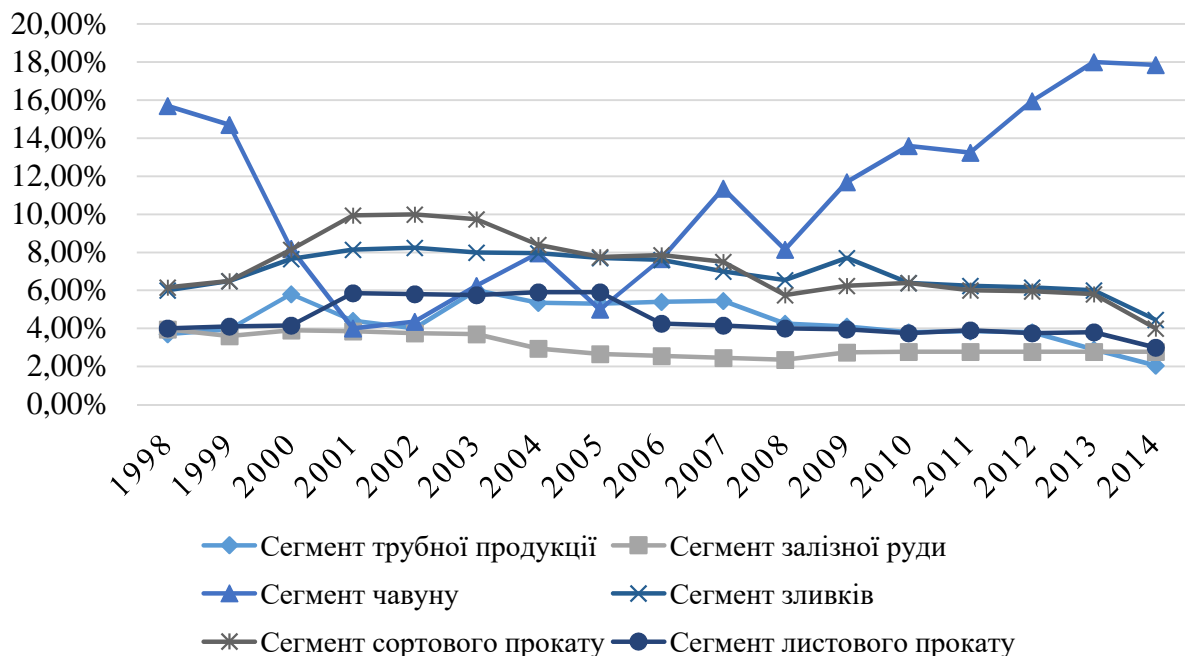

Рисунок 1 – Динаміка частки українського експорту у світовому експорті на основних сегментах міжнародного ринку чорних металів (складено автором за оперативними даними Державної служби статистики України)[5]

Оцінка конкурентоспроможності може бути як кількісною, так і якісною. Кількісна оцінка найбільш точно характеризує рівень конкурентоспроможності. Якісна оцінка передбачає деякий ступінь узагальнення кількісних результатів шляхом розділення їх на інтервали. Механізм функціонування гірничо – металургійного комплексу реалізується під впливом певної системи соціально-економічних, організаційно-економічних, організаційно-правових, організаційно-технічних і організаційно-технологічних умов, яка залежить від галузевих та регіональних особливостей.

Аналіз даних, наведених на рис. 1 дозволяє зробити висновок, що в структурі українського експорту чорних металів відбулись не зовсім позитивні зрушення, а саме збільшення питомої ваги чавуну, який протягом 2011 -2014 року зріс з 12,5% до 18,0%, при тому що питома вага труб та двох видів прокату зменшилась з 2010 року. Друге місце в структурі експорту чорних металів посідає сегмент злитків, який зменшився за три роки –

на 1,5%. Абсолютно незмінним з 2009 року залишається сегмент залізної руди, який перебуває в межах 3%.

Вивчення міжнародних літературних джерел [6] дозволив виділити три кластери міжнародного ринку чорних металів: сировинний, напівфабрикати та готова продукція і високотехнологічний. Відповідно до складу сировинного входять заліза руда, чавун та брухт, до складу напівфабрикатів та готової продукції – сталь та прокат, а до високотехнологічного – труби та надміцна сталь. Тільки три групи товарів в експорті України є продукцією високотехнологічних галузей (телекомунікаційне устаткування і частини до нього; літаки, авіаційне устаткування; прилади для вимірювання і контролю). Саме тому наша держава сьогодні представлена на невигідних та неперспективних нішах світового ринку.

Висока питома вага в структурі вітчизняного експорту товарів, які характеризуються слабким динамізмом попиту і надмірною пропозицією на світовому ринку сповільнює зростання національної економіки та призводить до зменшення валютних надходжень до бюджету України.

В процесі визначення рівня конкуренції на світовому ринку необхідно визначити пріоритети в техніко-економічному розвитку України з урахуванням прогнозованої оцінки щодо зростання зовнішнього попиту на продукцію українського виробництва. Зростання присутності українських виробників на всіх сегментах світового ринку чорних металів сприятиме прибутковості зовнішньоекономічних операцій вітчизняних металургійних підприємств. У таблиці 1 представлена експертна оцінка показників галузевої конкурентоспроможності експорту для підприємств чорної металургії в розрізі трьох вищезначених кластерів.

Таблиця 1 - Показники галузевої конкурентоспроможності експорту в розрізі трьох кластерів

Показники	Кластер 1			Кластер 2		Кластер 3	
	Руда	Чавун	Брухт	Сталь	Прокат	Труби	Надміц на сталь
Частка експорту галузі на міжнародному ринку	5	8	5	6	4	2	3
Темпи зростання експорту галузевої продукції	6	8	5	4	3	7	2
Досягнення ефекту масштабу	6	8	4	5	7	3	2
Позитивне сальдо балансу	6	9	5	7	3	4	2
Індекс рентабельності експортних операцій	5	8	3	6	2	4	3
Структура експорту галузі	6	9	5	8	5	7	4
Технологічне впровадження новацій у галузь	5	4	1	2	3	9	8
Частка інноваційної продукції в структурі експорту галузі	5	4	1	2	3	9	8
Індекс концентрації експорту	6	8	3	2	4	7	5
Індекс диверсифікації галузі	2	5	3	4	6	7	8
Наявність експортного потенціалу	3	5	4	7	6	9	8
Можливість максимальної реалізації експортного потенціал	7	5	6	4	3	9	8
Сума рангів	62	81	45	57	49	80	61

Проведена експертна оцінка виявила, що найбільшу бальну оцінку експертів отримав сегмент чавуну та труб, оскільки один із них сьогодні є найбільш стабільним, а другий – найбільш перспективним. Чорна металургія як галузь володіє відносною інституційною значимістю конкурентоспроможності для ефективного розвитку економіки

країни в цілому та виступає як один із найважливіших секторів економіки України. Аналіз її сучасного стану показав залежність українських виробників від імпортних поставок.

Недостатня рівень інноваційної активності більшості вітчизняних металургійних підприємств не дає можливості українським виробникам стати лідерами ринку, а також перешкоджає безперервному процесу збалансованого, цілеспрямованого та прогресивного розвитку гірничо – металургійного комплексу як соціально-економічної системи.

Реальну конкуренцію світовим ринкам складають ресурсний потенціал України, зокрема мінеральні ресурси. Цілком конкурентоспроможною галуззю економіки України є оброблювальна промисловість, зокрема машинобудування. Технологічне оновлення металургії та пріоритетний розвиток її виробництв сприятиме зростанню вітчизняної економіки на якісно новій основі та створить необхідні умови для повноправної участі України в системі світових господарських зв'язків.

Висновки. Дослідження конкурентоспроможності вітчизняного експорту в умовах глобалізації та інтеграції вказало на те, що проблема визначення конкурентоспроможності експорту до цього часу є ще недостатньо вивченою вченими – економістами у світі. Проведений аналіз гірничо – металургійного комплексу України засвідчив, що не всі товари чорної металургії є реально конкурентоспроможними.

Сучасні умови господарювання змінюють середовище функціонування організацій та економічного зростання держав, що обумовлює зміну впливу чинників формування конкурентоспроможності експорту на кожному з трьох рівнів, які доцільно враховувати як керівникам підприємств, так і керівництву держави. Сьогодні не існує єдиного прийнятого переліку чинників, що визначають конкурентоспроможність експорту на національному, корпоративному і галузевому рівнях. Не всі запропоновані показники дозволяють кількісно оцінити конкурентоспроможність експорту на всіх трьох рівнях, а дозволяють лише їх порівнювати та ранжувати. Саме тому напрямком подальших досліджень повинна стати розробка методики розрахунку конкурентоспроможності експорту на кожному з розглянутих рівнів.

Список використаних джерел:

1. Довгань Д.А. Рівні конкурентоспроможності експорту чорних металів/Д.А. Довгань// Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – Вип. 9, ч. 7, 2014. – С. 31 -35.
2. Мельник О.О Чинники конкурентоспроможності в умовах світової економічної кризи // Теоретичні та прикладні аспекти підвищення конкурентоспроможності підприємств : колективна монографія : у 4 т. [за ред. О.А. Паршиної]. – Дніпропетровськ : Герда, 2013. – Т. 4. – 365 с.
3. Васюта О. П., Мірошник М. В. Конкурентоспроможність галузі як складова ефективності національної економіки / О. П.Васюта, М. В. Мірошник// БІЗНЕСІНФОРМ № 2, 2014. - С.160 -165.
4. IMD World Competitiveness Yearbook. The World Competitiveness Scoreboard 2014 [Electronic resource]. – Available from : <http://www.imd.org/research/publications/wcy/upload/scoreboard.pdf>
5. Зовнішня торгівля України у 1998 - 2014 р. / Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. High Strength Steels High Streng [Electronic resource]. http://automotive.arcelormittal.com/repository2/Automotive_Product%20offer/HighStrengthSteels.pdf

Ключові слова: експорт, конкурентоспроможність експорту, чорні метали, показники конкурентоспроможності експорту, критерії конкурентоспроможності експорту

Ключевые слова: экспорт, конкурентоспособность экспорта, черные металлы, показатели конкурентоспособности экспорта, критерии конкурентоспособности экспорта

Keywords: export, export competitiveness, ferrous metals, indicators of export competitiveness, criteria of competitiveness of exports.